

DOI: 10.15276/ETR.01.2023.10
 DOI: 10.5281/zenodo.10127403
 UDC: 352
 JEL: H72, H75

САМОДОСТАТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

SELF-SUFFICIENCY OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONDITIONS OF LOCAL GOVERNMENT REFORM: UNRESOLVED PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

Natalya L. Shlafman, Doctor of Economic Sciences
 State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological
 Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine", Odesa, Ukraine
 ORCID: 0000-0002-9522-8272
 Email: natashl@ukr.net

Olha A. Ermakova, Doctor of Economic Sciences, Professor
 State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological
 Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine", Odesa, Ukraine
 ORCID: 0000-0002-9815-3464
 Email: impeer@ukr.net

Received 08.02.2023

Шлафман Н.Л., Єрмакова О.А. Самодостатність територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування: невирішені проблеми та шляхи їх вирішення. Огляд статті.

Реформа місцевого самоврядування в Україні призвела до розширення повноважень територіальних громад, та збільшення їх фінансових ресурсів. Виникла проблема відповідності повноважень та фінансових ресурсів. Методика оцінки спроможності територіальних громад за роки реформи децентралізації не була розроблена. В статті запропоновано комплекс заходів, спрямованих на збільшення самодостатності територіальних громад в частині визначення їх повноважень та розміру, удосконалення механізму горизонтального бюджетного вирівнювання, перерозподілу податків між центральною владою та місцевим самоврядуванням, врахування європейського досвіду, збільшення частки нецільових трансфертів, розробки стандартів надання публічних послуг.

Ключові слова: реформа, місцеве самоврядування, децентралізація, територіальна громада, самодостатність

Shlafman N.L., Ermakova O.A. Self-Sufficiency of Territorial Communities in the Conditions of Local Government Reform: Unresolved Problems and Ways of their Solution. Review article.

The reform of local self-government in Ukraine led to the expansion of the powers of territorial communities and an increase in their financial resources. There was a problem of correspondence of powers and financial resources. The methodology for assessing the capacity of territorial communities was not developed during the years of the decentralization reform. The article proposes a set of measures aimed at increasing the self-sufficiency of territorial communities in terms of determining their powers and size, improving the mechanism of horizontal budget equalization, redistribution of taxes between the central government and local self-government, taking into account European experience, increasing the share of non-targeted transfers, developing standards for the provision of public services.

Keywords: reform, local self-government, decentralization, territorial community, self-sufficiency

Світова практика реалізації реформи місцевого самоврядування свідчить, що поряд з позитивними результатами децентралізації можливо виникнення низки проблем, які будуть стримувати розвиток територіальних громад та їх перетворення у самодостатні адміністративно-територіальні одиниці. Це обумовлює необхідність ретельного аналізу можливих загроз та ризиків реформи місцевого самоврядування в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Вагомий внесок в дослідження питань аналізу стану та тенденцій подальшої реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні внесли такі вітчизняні, вчені, зокрема Буркинський Б.В., Симоненко В.К., Луніна І.О., Сторонянська І.З., Балан О.С., Горячук В.Ф., Осипов В.М., Бенівська Л.Я. та інші [1-10]. Незважаючи на достатній рівень дослідження цих питань і досі лишається актуальним і потребує подальшого дослідження невирішені проблеми реформи місцевого самоврядування в Україні.

Метою статті є аналіз стану самодостатності територіальних громад в контексті визначення невирішених проблем та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Реформа місцевого самоврядування призвела, з одного боку, до суттєвого розширення повноважень територіальних громад, а з іншого боку, до суттєвого збільшення їх фінансових ресурсів. Відповідна виникла проблема відповідності повноважень та фінансових ресурсів територіальних громад. В Концепції реформування місцевого

самоврядування та територіальної організації влади в Україні та планах її реалізації передбачалось розробити методику оцінки спроможності територіальних громад [11, 12].

На виконання цих планів була затверджена Методика формування спроможних територіальних громад [13]. В цій методиці спроможна територіальна громада здатна забезпечити необхідний рівень публічних послуг в сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства на основі та за рахунок власних кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів та відповідного розвитку інфраструктури на власній території. Але в цій методиці відсутні положення стосовно оцінки відповідності доходів територіальної громади її витратам, які необхідні для забезпечення власних та делегованих повноважень щодо надання публічних послуг. Також в методиці не має оцінки можливостей щодо наявності необхідних матеріальних ресурсів (школи, дитячі садки, лікарні, амбулаторно-фельдшерські пункти, комунальні підприємства житлово-комунального господарства, будівлі, приміщення, інфраструктура) та кадрового забезпечення для надання публічних послуг. Основна увага в методиці зосереджена на визначенні адміністративного центру територіальної громади. Відсутність детальних розробок щодо оцінки економічної самодостатності територіальних громад є однією з головних невіршених проблем реформи місцевого самоврядування.

З метою підвищення самодостатності територіальних громад в Україні згідно статей 98-100 Бюджетного кодексу України впроваджено механізм бюджетного вирівнювання, який передбачає горизонтальне вирівнювання податко-спроможності територіальних громад України залежно від рівня надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя. Система горизонтального вирівнювання передбачає, що

місцеві бюджети з індексом податко-спроможності нижче 0,9 середнього показника по Україні отримують базову дотацію в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9, для підвищення рівня їх бюджетної забезпеченості. Натомість, місцеві бюджети з індексом податко-спроможності вище 1,1 перераховують реверсну дотацію в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1 для підтримки менш спроможних громад [14].

На 2022 р. вирівнювання здійснено щодо 24 обласних бюджетів окремо за надходженням податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств, також для 1438 бюджетів територіальних громад за надходженнями податку на доходи фізичних осіб. Розрахунок здійснено з урахуванням таких параметрів: чисельність наявного населення, кількість облікованих внутрішньо переміщених осіб, надходження податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств, що зараховується до обласних бюджетів; надходження податку на доходи фізичних осіб, що зараховується до бюджетів територіальних громад, коригування показників надходжень відповідного податку (без урахування показників по бюджету міста Києва, населених пунктів Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження) (табл. 1) [15]. Здійснення горизонтального вирівнювання для бюджетів територіальних громад лише на основі податку на доходи фізичних осіб представляється не зовсім обгрунтованим. Доцільно враховувати більш широке коло податків та зборів, що надходять до бюджетів територіальних громад. По-перше, це акциз із продажу тютюнових та алкогольних виробів, нафтопродуктів та єдиний податок, частка яких в загальному обсязі власних доходів складає більше 20%.

Таблиця 1. Середній рівень надходжень на 1 жителя, який використано при розрахунку базової / реверсної дотації на 2022 р.

Бюджети територіальних громад	Обласні бюджети	
	податок на доходи фізичних осіб	податок на прибуток підприємств
3391,91 гривень	847,08 гривень	117,33 гривень

Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

Базову дотацію у 2022 році отримують 1089 місцевих бюджетів, у тому числі: 18 обласних бюджетів та 1071 бюджет територіальних громад. У 2022 році реверсну дотацію до державного бюджету перераховують (з обмеженнями в умовах воєнного стану) 211 місцевих бюджетів, у тому числі: 4 обласних бюджетів та 207 бюджетів територіальних громад, що становить 16,3 млрд. грн. базової дотації та 10,8 млрд. грн. реверсної дотації для горизонтального вирівнювання податко-спроможності територій.

Згідно Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні обчислення обсягу дотації вирівнювання повинно здійснюватися на основі уніфікованих стандартів надання публічних послуг [11]. За роки проведення реформи місцевого самоврядування ці стандарти не були розроблені. Це є суттєвою перешкодою на шляху подальшого удосконалення механізму бюджетного вирівнювання.

З точки зору фінансів та повноважень основна відмінність між «новими» та «старими» територіальними громадами полягає в тому, що до «нових» територіальних громад перейшли доходи і повноваження, які раніше належали як «старим» територіальним громадам і районам. Так до бюджетів «нових» територіальних громад передано 60% податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на їх території і які до створення «нових» територіальних громад надходили до бюджету району. Більшість повноважень районів також до «нових» територіальних громад. А

райони відповідно втратили більшість своїх повноважень та фінансових ресурсів.

Територіальні громади окрім надходжень від податку на доходи фізичних осіб, також отримують надходження від таких податків та зборів: акциз із продажу тютюнових та алкогольних виробів, нафтопродуктів; єдиний податок; плата за землю; податок на нерухоме майно; транспортний податок; збір за паркування транспортних засобів; туристичний збір; податок на прибуток комунальних підприємств; плата за оренду майна; екологічний податок та інші (табл. 2) [14].

Таблиця 2. Податки та збори, що надходять до бюджету територіальних громад

Податки та збори	Норма відрахування, %
Податок на доходи фізичних осіб	60
Рента від використання природних ресурсів та надр місцевого значення	100
Акциз із продажу тютюнових та алкогольних виробів, нафтопродуктів	100
Єдиний податок	100
Плата за землю	100
Податок на нерухоме майно	100
Податок на прибуток комунальних підприємств	100
Плата за оренду майна	100
Транспортний податок	100
Збір за паркування транспортних засобів	100
Туристичний збір	100
Адміністративні штрафи та збори	100
Екологічний податок.	25

Джерело: складено авторами за матеріалами [14]

В структурі надходження податків та зборів до місцевих бюджетів основним джерелом є податок на доходи фізичних осіб, частка якого у 2022 році склала 67,4% (272,2 млрд. грн.). Суттєва частка

надходжень приходить на єдиний податок та податок на майно – відповідно 11,7% (47,2 млрд. грн.) та 9,1% (36,8 млрд. грн.) (табл. 3).

Таблиця 3. Надходження податків та зборів до місцевих бюджетів у 2022 році

Податки та збори	Обсяг, млрд. грн.	Частка, %
Податок на доходи фізичних осіб	272,2	67,4
Єдиний податок	47,2	11,7
Податок на майно	36,8	9,1
Податок на прибуток	13,5	3,3
Акциз	10,2	2,5
Природна рента	7,1	1,8
Платні послуги	5,1	1,3
Екологічний податок.	1,6	0,4
Інші	10,2	2,5
Усього	403,9	100,0

Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

З метою стимулювання економічного розвитку територіальних громад та підвищення рівня їх самодостатності в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні було передбачено закріплення за місцевими бюджетами частини коштів, що надходять від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, протягом п'яти років від дати інвестування в юридичну особу. Але ця норма не була впроваджена на законодавчому рівні.

Згідно Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні передбачалося перерозподіл фінансування між центральною владою та місцевим самоврядування на користь останнього [11]. Однак це не відбулося, більш того частка власних доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України (без міжбюджетних трансфертів) зменшилася з 25,6% у 2010 році до 22,7% у 2021 році (рис. 1). Таким чином, в певній мірі відбулася не децентралізація фінансових ресурсів, а рецентралізація.

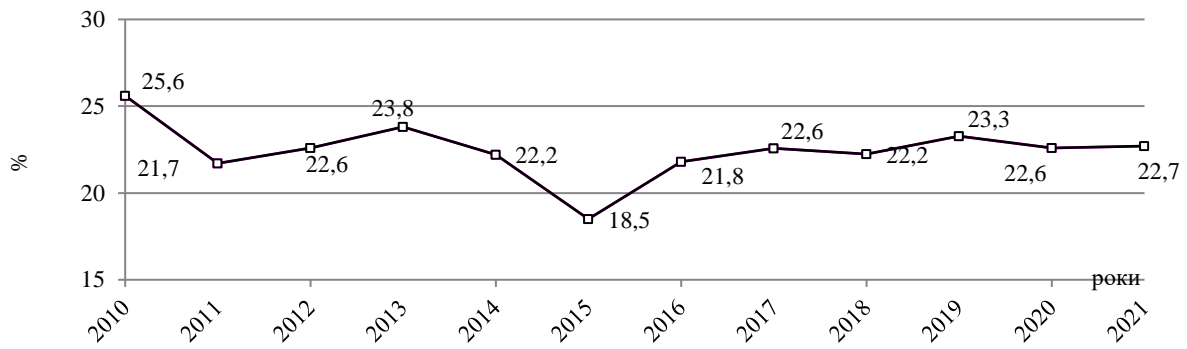

Рисунок 1. Частка власних доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України (без міжбюджетних трансфертів)

Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

Збільшення фінансування територіальних громад відбулося внаслідок передачі фінансових ресурсів з районного на базовий рівень. При цьому у вигріші залишилися громади на території яких знаходяться великі підприємства. Наприклад, Візирська територіальна громада в Одеській області, де розташована велика кількість підприємств, що забезпечують роботу морського торговельного порту «Південний» і які раніше суттєво наповнювали районний бюджет за рахунок надходжень від податку на доходи фізичних осіб.

Передача фінансових ресурсів з районного на базовий рівень загострила проблему щодо сплати податку на доходи фізичних осіб за місцем роботи. Але це ставить у невигідне становище територіальні громади де мешкає робітник, якщо він працює на території іншої громади. Ця проблема до сього часу залишається невирішеною.

Важливою складовою фінансової самоодатності територіальних громад є надання трансфертів з державного та обласного бюджетів. Частка таких трансфертів у загальному обсязі доходів територіальних громад на початку

реформи досягала близько 50%. У подальшому вона зменшилася, але не за рахунок збільшення власних доходів, а внаслідок зменшення трансфертів в абсолютному вимірі, в першу чергу внаслідок суттєвого зменшення медичної субвенції.

До початку реформи місцевого самоврядування частки субвенцій (цільові трансферти) та дотацій (нецільові трансферти) у загальному обсязі трансфертів були майже однакові, відповідно 50,7% та 49,3%. С початком реформи частка в субвенції перевищила 95%, а дотацій впала нижче 5%. У 2022 році лівова частка в трансфертах також припадала субвенції, але вона зменшилася до 83%, а частка дотацій збільшилася до 17% (рис. 2). Це свідчить про значну залежність місцевих бюджетів від цільових трансфертів з державного бюджету та низьку автономність щодо розпоряджання коштами, отриманими з державного бюджету, адже субвенції мають цільовий характер та не дають змоги органам місцевого самоврядування вільно розпоряджатися такими коштами. Це в свою чергу знижує самостійність місцевих бюджетів.

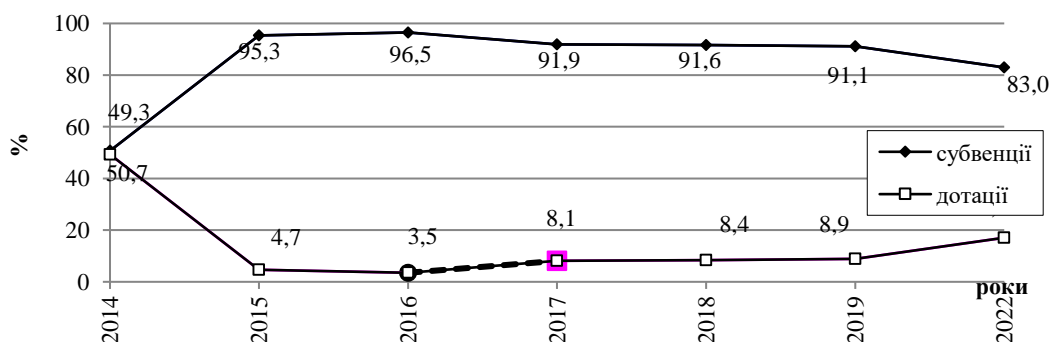

Рисунок 2. Частки субвенцій та дотацій у трансфертах місцевих бюджетів у 2014-2022 рр.

Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

Необхідною умовою забезпечення самоодатності територіальних громад є розробка стандартів публічних послуг, що надаються

населенню органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з урахуванням принципів максимальної доступності послуг для

споживачів. Мова йде про їх розробку в описовому та вартісному вигляді за кожним із делегованих державою місцевого самоврядування повноважень у розрахунку на середньостатистичну адміністративно-територіальну одиницю [16]. Проте це завдання реформи місцевого самоврядування так і не вирішено. Це зберігає ризики недофінансування делегованих державою органам місцевого самоврядування повноважень в освіті, охорони здоров'я та інших сферах. Такий стан справ не дозволяє забезпечити надання гарантованих державою послуг, ставить їх надання у залежність від місцевих бюджетів.

Стандарти надання послуг в сфері освіти визначають тільки вимоги до змісту освіти та освітніх програм, але не містять вартісні нормативи, які визначають обсяги освітньої субвенції. Таким чином, фінансування освіти здійснюється від ресурсу, а не від фактичних потреб. Загальний обсяг фінансових ресурсів ділиться на кількість гарантованих споживачів послуг і в результаті отримуємо так званий «фінансовий норматив» на утримання одного учня загальноосвітнього навчального закладу. Чи не єдина стаття видатків, яку покриває субвенція – кошти на зарплату педагогічним працівників. Через це галузь хронічно недофінансовується державою.

Незважаючи на прийняття цілого ряду законодавчих та нормативних актів щодо забезпечення самодостатності територіальних громад залишається низка невирішених проблема на шляху досягнення поставленої мети.

В якості основних напрямів подальшого реформування фінансової самодостатності територіальних громад слід визначити такі:

1. На законодавчому рівні чітко визначити власні і делеговані повноваження територіальних громад.

2. Забезпечити, щоб розмір територіальних громад в частині площі території та кількості населення відповідала параметрам транспортної доступності до місць надання публічних послуг і мала чисельність населення 10-15 тис. осіб [17];

3. Удосконалення механізму бюджетного горизонтального вирівнювання для територіальних громад шляхом таким чином:

- врахування більш широкого кола податків та зборів при визначенні індексу податко-спроможності;
- підвищити нижню межу індексу податко-спроможності для визначення базової дотації до рівня 95%, а також збільшити базову дотацію до бюджетів територіальних громад до рівня 90%;
- вилучення реверсної дотації з бюджетів територіальних поступово на протязі 5 років у відповідності з досвідом Польщі зменшити до 20%;

4. При розрахунку індексу податко-спроможності враховувати доходи до бюджету м. Київ, а також включити його бюджет в систему бюджетного горизонтального вирівнювання;

5. Збільшити частину податку на доходи фізичних осіб, що перераховується до бюджетів територіальних громад, до рівня 100%;

6. У відповідності з Європейським досвідом забезпечити перерахування частки загальнодержавних податків (податок на прибуток, податок на додану вартість) до бюджетів територіальних громад;

7. У загальному обсязі трансфертів до бюджетів територіальних громад збільшити частку дотацій (нецільових трансфертів) до 50%. Нецільові вирівнюючі трансферти можуть забезпечити місцевим органам влади більшу фіскальну автономію;

8. Спростити формули, що лежать в основі визначення трансфертів з метою забезпечення передбачуваності доходів територіальних громад і здійснення середньострокового планування отримання доходів і заходів щодо розвитку громади;

9. Забезпечити розробку стандартів надання публічних послуг населенню, які містять не тільки вимоги до їх сутності, але й вартісні нормативи, що визначають обсяги фінансування необхідні для здійснення послуг;

10. Розробити методіку оцінки витрат, необхідних для здійснення територіальною громадою її повноважень щодо надання публічних послуг населенню;

11. Законодавчо закріпити джерела та обсяги фінансування територіальних громад, що необхідні для здійснення ними своїх повноважень;

12. З метою кадрового забезпечення здійснити комплекс заходів щодо підготовки курівників та фахівців в сфері місцевого самоврядування.

Вирішення цих завдань потребує прийняття відповідних законів та нормативних актів на центральному та місцевому рівні.

Висновки

Незважаючи на прийняття цілого ряду законодавчих та нормативних актів щодо забезпечення самодостатності територіальних громад залишається низка невирішених проблема на шляху досягнення поставленої мети. З метою їх вирішення запропоновано комплекс заходів, спрямованих на збільшення самодостатності територіальних громад в частині визначення їх повноважень та розміру, удосконалення механізму горизонтального бюджетного вирівнювання, перерозподілу податків між центральною владою та місцевим самоврядуванням, врахування європейського досвіду, збільшення частки нецільових трансфертів, розробки стандартів надання публічних послуг.

Abstract

The global practice of implementing local self-government reform shows that along with the positive results of decentralization, a number of problems may arise that will restrain the development of territorial communities and their transformation into self-sufficient administrative and territorial units. The reform of local self-government led to the expansion of the powers of territorial communities and an increase in their financial resources. There was a problem of matching the powers and financial resources of territorial communities. A necessary condition for its solution is the availability of a methodology for assessing the capacity of territorial communities, which was not developed during the years of the decentralization reform. In Ukraine, a mechanism of horizontal equalization of the tax capacity of communities based on personal income tax has been implemented. Equalization on the basis of only one tax and without taking into account the indicators of the budget of the city of Kyiv is not completely justified. The calculation of the amount of the equalization subsidy should be based on unified standards for the provision of public services, which were not developed during the years of the local self-government reform. The main difference between the "new" and "old" territorial communities is that the revenues and powers of the "old" territorial communities and districts were transferred to the "new" communities. Districts lost most of their powers and financial resources.

According to the Concept of Local Self-Government Reform, the redistribution of funding between the central government and local self-government was foreseen in favor of the latter. On the contrary, a certain recentralization took place. The share of own revenues of local budgets in the consolidated budget of Ukraine (without interbudgetary transfers) decreased from 25.6% in 2010 to 22.7% in 2021. The transfer of financial resources from the district to the basic level exacerbated the problem of paying personal income tax at the place of work. The share of non-targeted transfers in the total amount of interbudgetary transfers at the beginning of the reform was about 50%. Subsequently, it significantly decreased and in 2022 amounted to 17%. This indicates a decrease in the financial autonomy of territorial communities.

The article proposes a set of measures aimed at increasing the self-sufficiency of territorial communities in terms of determining their powers and size, improving the mechanism of horizontal budget equalization, redistribution of taxes between the central government and local self-government, taking into account European experience, increasing the share of non-targeted transfers, developing standards for the provision of public services.

Список літератури:

1. Буркинський Б.В., Горячук В.Ф., Мурзановський Г.М. Адміністративно-територіальна реформа України: системне уявлення // Економічні інновації, т. 20, випуск 3 (68), 2018 – с. 8-19. DOI: 10.31520/ei.2018.20.3(68).8-19
2. Буркинський Б.В., Горячук В.Ф., Мурзановський Г. М. Адміністративно-територіальна реформа України: економічний аспект // Економічні інновації, т. 21, вип.1 (70), 2019 – с. 8-21. DOI: 10.31520/ei.2019.21.1(70).8-21.
3. Буркинський Б.В., Сторонянська І.З., Горячук В.Ф., Осипов В.М., Мурзановський Г.М. Шляхи удосконалення системи бюджетного вирівнювання в Україні. Регіональна економіка. 2023. № 2 (108). С. 21-33. DOI: 10.36818/1562-0905-2023-2-2.
4. Луніна І.О. Міжбюджетні відносини в Україні: концептуальні підходи до реформування. Економіка України. 2002. № 5. С. 10-16.
5. Симоненко В.К. Реформи: адміністративно-територіальна, адміністративна і децентралізації – триєдині / В.К. Симоненко // Регіональна економіка. – 2017. – № 2. – С. 5-9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2017_2_3.
6. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; за наук. ред. В.С. Кравціва. Львів, 2017. 120 с.
7. Balan O.S. The Peculiarities of Local Self-Government Implementation in the City of Odesa and the Odesa Region / O.S. Balan, K.I. Tkach, H.O. Hratiotova, V.M. Dombrovska // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2023. – № 2 (66). – С. 12-19. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No2/12.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2023.2. DOI: 10.5281/zenodo.8154431.
8. Горячук В.Ф., Мурзановський Г.М. Методичні засади формування економічно самодостатніх громад базового рівня//Економічні інновації, випуск 66, 2018 – с. 53-61. DOI: 10.31520/ei.2018.20.1(66).53-61.
9. Буркинський Б.В., Горячук В.Ф., Мурзановський Г.М., Осипов В.М., Чехович З.В. Реформа районного рівня місцевого самоврядування: стан та можливі варіанти її подальшої реалізації//Економічні інновації, т. 24, вип.2 (83), 2022 – с. 7-16. DOI: 10.31520/ei.2022.24.2(83).7-16.

10. Imbalances and risks of the regional development of Ukraine's economy under conditions of instability / I. Storonyanska, A. Nowakowska, L. Benovska, A. Dub. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Vol. 8, No. 3. P. 81-97. DOI: 10.51599/are.2022.08.03.05.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. №333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 591-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80#Text>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>.
14. Бюджетний кодекс України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
15. Аналіз вирівнювання доходної спроможності місцевих бюджетів в умовах воєнного стану та оцінювання нових підходів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/49Ehydd>.
16. АМУ відстояла необхідність розробки і затвердження державних стандартів і нормативів у галузі освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/novyna/amu-vidstoyala-neobhidnist-rozrobky-i-zatverdzhennya-derzhavnyh-standartiv-i-normatyviv-u>.
17. Пелехатий А.О. Особливості формування спроможних об'єднаних територіальних громад в Україні / А.О. Пелехатий // *Регіональна економіка*. – 2016. – №4. – С. 15-21.

References:

1. Burkynskyy, B.V., Horyachuk, V.F., & Murzanovskyy, H.M. (2018). The administrative and territorial reform in Ukraine: the system presentation. *Ekonomichni innovatsiyi*, 20 (3 (68)), 8-19. DOI: 10.31520/ei.2018.20.3(68).8-19 [in Ukrainian].
2. Burkynskyy, B.V., Horyachuk, V.F., & Murzanovskyy H.M. (2019). The administrative and territorial reform in Ukraine: economic aspects. *Ekonomichni innovatsiyi*, 21 (1 (70)), 8-21. DOI: 10.31520/ei.2019.21.1(70).8-21 [in Ukrainian].
3. Burkynskyy, B.V., Storonyanska, I.Z., Horyachuk, V.F., Osypov, V.M., & Murzanovskyy, H.M. (2023). Ways to improve the budget equalization system in Ukraine. *Rehionalna ekonomika*, 2(108), 21-33. DOI: 10.36818/1562-0905-2023-2-2 [in Ukrainian].
4. Lunina, I.O. (2002). Interbudgetary relations in Ukraine: conceptual approaches to reform. *Ekonomika Ukrayiny*, 5, 10-16 [in Ukrainian].
5. Symonenko, V.K. (2017). Administrative-Territorial, Administrative and Decentralization Reforms are Triune. *Rehionalna ekonomika*, 2, 5-9. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2017_2_3 [in Ukrainian].
6. Territorial development and regional policy in Ukraine: current problems, risks and prospects of administrative and financial decentralization. (2017). State institution "Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishny National Academy of Sciences of Ukraine". V.S. Kravtsiv (Ed.). Lviv, 120 p. [in Ukrainian].
7. Balan, O.S., Tkach, K.I., Hratsiotova, H.O., & Dombrovska, V.M. (2023). The Peculiarities of Local Self-Government Implementation in the City of Odesa and the Odesa Region. *Ekonomika: realii chasu*, 2(66), 12-19. Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No2/12.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2023.2. DOI: 10.5281/zenodo.8154431 [in Ukrainian].
8. Horyachuk, V.F., & Murzanovskyy H.M. (2018). The methodical principles of creation of economically self-sufficient communities of the basic level. *Ekonomichni innovatsiyi*, 20(1(66)), 53-61. DOI: 10.31520/ei.2018.20.1(66).53-61 [in Ukrainian].
9. Burkynskyy, B.V., Horyachuk, V.F., Murzanovskyy, H.M., Osypov, V.M., & Chehovych, Z.V. (2022). The reform of the district level of local self-government: status and possible options for its further implementation. *Ekonomichni innovatsiyi*, 24(2(83)), 7-16. DOI: 10.31520/ei.2022.24.2(83).7-16 [in English].
10. Storonyanska, I., Nowakowska, A., Benovska, L., & Dub, A. (2022). Imbalances and risks of the regional development of Ukraine's economy under conditions of instability. *Agricultural and Resource Economics*, 8(3), 81-97. DOI: 10.51599/are.2022.08.03.05 [in English].
11. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Concept of Reforming of Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine". (01.04.2014). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

12. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Plan of Measures on Implementation of the Concept of Reforming of Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine". (18.06.2014). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
13. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "The methodology of formation of capable territorial communities". (08.04.2015). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. Budget Code of Ukraine. Legislation of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
15. Analysis of equalization of revenue capacity of local budgets under martial law and assessment of new approaches. Retrieved from: <https://bit.ly/49Ehydd> [in Ukrainian].
16. The Association of Cities of Ukraine defended the need to develop and approve state standards and regulations in the field of education. Retrieved from: <https://www.auc.org.ua/novyna/amu-vidstoyalaneobhidnist-rozrobky-i-zatverdzhennya-derzhavnyh-standartiv-i-normatyviv-u> [in Ukrainian].
17. Pelekhatyy, A.O. (2016). The features of creation of capable consolidated territorial communities in Ukraine. *Rehionalna ekonomika*, 4, 15-21 [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Шлафман Н.Л. Самодостатність територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування: невирішені проблеми та шляхи їх вирішення / Н.Л. Шлафман, О.А. Єрмакова // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2023. – № 1 (65). – С. 78-85. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/78.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.01.2023.10. DOI: 10.5281/zenodo.10127403.

Reference a Journal Article:

Shlafman N.L. Self-Sufficiency of Territorial Communities in the Conditions of Local Government Reform: Unresolved Problems and Ways of their Solution / N.L. Shlafman, O.A. Ermakova // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2023. – № 1 (65). – P. 78-85. – Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/78.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.01.2023.10. DOI: 10.5281/zenodo.10127403.

